

A vargyasi társas bál egyike az Erdővidéken fennmaradt kisszámú téli népszokásoknak. Másfél évszázadot meghaladó folytonossága (1800—1972) a táncmulatság keretébe beépített szokások közösségformáló és megtartó erejének, demokratikus jellegének tulajdonítható. Szervezési formája, a választott tisztségviselők megnevezései, rangjai, a katonásan szigorú fegyelem a székely határórség szervezési formájának ízét sugallja.

A karácsony és újesztendő között sorra kerül szokás előkészítése két héttel a bál előtt, a fonóban zajlott le. Itt választották meg a tisztségviselőket: a *legénybíró*t, az *őrmestert*, két *táncmestert*, az *orvost*, két *legénykáplárt*, a *lovakat*.

A *legénybíró* szabta ki a kihágásokért kijáró büntetéseket. A rend fenntartását az *őrmester úrnak* nevezett parancsnokra hallgató tizennyolc *csendőr* biztosította. A két *táncmester* a táncrend szigorú betartását vigyázta. Az ő feladatuk volt a zenekar megfogadása, kellő ellátása, és ők feleltek a pontos megjelenésükért is.

Az *orvos* szerepét a legmókásabbnak tartott *legény* töltötte be. A *legénybíró* által kiszabott büntetés végrehajtása előtt ő *vizsgálta meg az ítéletet*, alkalmas-e az ítélet végrehajtására. A vizsgálat a botütésnél is nagyobb büntetésnek számított. A valós vagy vélt testi hibák felnagyítása, eltorzítása tulajdonképpen a jellembeli fogyatékoságok szigorú pellengérré állítása volt. — *Kíméletlenül kicsúfolt mindenkit* — emlékszik vissza Máthé Ferenc, ismert vargyasi fafaragó mester, aki a szóban forgó szokást egy fadombormű-sorozatban is megörökítette.

— *Ikszes, lócsös, karikalábú, kicsike, kukkó, nagy az orrá, a szája, kancsi, akkora az ádámcsukája, hogy a madár fészket rakhatna rája. Egy ilyen hogy kap magának szeretőt? Ez tartott borozdán mindenkit.*

— *Ítélné bár a bíró még egyszer annyit, s az orvos hallgatna* — mondogatták gyakran, akiknek az *ítéletet* és a *vizsgálatot* el kellett szenvedniük.

Az *orvos* leleményessége enyhítette vagy súlyosbította a *bíró* ítéletét.

— *Megkínlódtam vele, de helyre is hoztam. Most ennek lesz a legsebbebb szereteje.*

A két *legénykáplár* szerepe volt a legkeményebb szolgálat. Ok hajtották végre az ítéleteket. Akármilyen ügyesek voltak a *legények*, legkevesebb száz-száz botütést vittek haza a harisnyában. A legtöbbet a tisztségviselőket ütötték. Ha a végrehajtás nem volt eléggé kemény, a szenvedő alany fellebbezésére megisméltődött, persze szerepcserével.

— *Addig ütötték egymást, amíg maguktól abbahagyták.* Nem volt könnyű feladat, de tekintély, virtus kérdése volt minden tisztség. A legtöbb *káplár* a szolgalegények köréből került ki. Az alszegi a felszegi-eket büntette és fordítva. Ennek ellenére a bálon történekekért soha nem volt nézeteltérés.

A választás után a két *káplár* hívta be a 80-90 táncoltatni való leányt vagy menyecskét. A *káplár* pálcájára kötött legszebb szalagot adták zálogba, mely egyben elkötelezte a leányt a bálban való részvételre. Ritkán fordult elő, hogy a szülők nem engedtek el valakit. Ez is mehetett a bálba, de a kötött programon kívül.

Bálkezdekör a két *káplár* a népviseletbe öltözött leányok csoportja élén érkezett, pontosan este hétkor. A muzikaszóval vonuló cigányokat a táncmesterek szintén ekkor vezették be. A lányok szólítását a megkopogtatott ablak jelezte. Ha a leány nem volt elkészülve, a *lovak* mentek utána. A *lovak* szerepét betöltő két legény háromnegyed hétkor indult a csoportok elé, kifürkészni, ki nincs jelen. A *ló* nem kopogott, nem köszönt. Hozta a leányt, taligán vagy szánon, *mint ülü a tyúkot*, ahogy talált. Háromszor körbehordozták a leányt a bálteremben, a *viszik nóta* kíséretében. A *viszik nóta*, ami a Rákóczi-induló vargyasi népiesített változata volt, képezte a bál zenei mottóját. Ezzel a dallammal muzsikáltak ki a legényt visszautasító leányt vagy menyecskét. A legénybíró kikiáltotta a nevét, a közönség utat nyitott, s a kimuzsikált mehetett haza. Másnap újból visszatérhetett, ha akart. Ennek a legnagyobb csúfságnak a vállalását érzelmi indokok motiválták.

A terem locsolásáért felelő két legénynek ügyelnie kellett arra, hogy a padló ne porozzon, de túl nedves, síkos sem lehetett.

A szájtátók csak a bejáratnál két-három méterre megjelölt határvonalig foglalhatták el a termet. A terem közepében körülhatárolt tér a gyengébb táncosoknak volt fenntartva. Ennek igénybevétele szégyennek számított. A táncokat mindenki otthon sajátította el vagy a cigányoknál, egy szál fa, két véka búza vagy egyéb javadalmazás ellenében. Az első, lazább programú táncrend jelentette a főpróbát.

Az ötvenes-hatvanas évektől a táncrend a következő táncokból állt: csárdás, keringő, gólyatánc, hétlépetű-kalup, rózsacsárdás, tangó, cepel-lapostetű és balogtánc.

A rózsacsárdás vagy más néven négylépetűnek ismert, régibb keletű polgártánc kötött formájú sortánc, akárcsak a hétlépetű. A balogtánc a magyarkeringő néven ismert polgártánc vargyasi változata, szintén kötött tánc. Az utóbbi forgásból áll, és az irányváltás a dallamsor végén egyszerre végzett dobantásra történt.

A lassú és gyorscsárdás szerkezetileg a táncházakban elterjedtebb felcsíki vagy a küküllőmenti táncokhoz állt közelebb.

A táncrend szigorú betartása a *táncmester* feladata volt. Indokolt esetben csak ő húzhatta be a táncot. Ha sok volt a táncos, két részben táncoltak. A táncismétlés volt az egyetlen olyan kihágás, amiért a vétkes nem kapott mindig büntetést. Persze ez virtus kérdése volt. A közönség együtt izgult a *bűnözővel*, hogy sikerüljön elillannia. Ez csak úgy sikerülhetett, ha az előre lekenyerezett cigány akkor húzta be a táncot, mikor a cinkos a legközelebb volt a kijáráthoz.

A padon maradt, nehézlábú leányoknak a *táncmester* jelölt ki partnert, vagy ő maga táncolt velük a kör közepén. Tilos volt lekérni leányt, amíg egy is petrezselymet árult. A tréfa kedvéért hárászknédba bújt leányok az öregasszonyok közé rejtöztek, hogy az első lekérésnél a helyükön teremjenek. Emiatt a legnagyobb *jégenjárásra*, a lekérésre ritkán került sor.

Habár a bosszúállás, a verés nem volt külön cél, szigorúan büntettek minden kihágást. Egy-két botütés járt a kisebb vétkekért, mint a szivarazás, fejen felejtett sapka, a határvonal érintése stb. Közepes hibának a rendtartó gárda fellazulása számított, a *legénybíró* által kiszabott szünet túllépése, amit öt-tíz botütéssel büntettek. A nagy hibákért, mint a részegség, pimaszkodás, lekérés, a harisnyába rejtett pótlék (aminek az ütések kivédése volt a célja), kötekedés stb. huszonöt botütéssel kellett bűnhődni. Verekedés nem keletkezhetett, mert a rendtartók megakadályozták. Ha a zenész elaludt, szintén a legnagyobb büntetést kellett elszenvednie. Az elálmosodásra két botütés volt az orvosság. A zenészeket nem ütötték olyan nagyon. Az első csak *simítás* volt, a második volt az igazi. A cigányok jajveszékelése a derű tetőfokát jelentette, de a büntetés bármelyik formája csak a nézőknek jelentett szórakozást. A szokás demokratikus jellegéről tanúskodik az a tény, hogy a legtöbbet a tisztviselőket verték. A gyógyítást, a nevelést meg is kellett köszönni. Aki ezt elfelejtette, duplán kapta az adagot.

A bálra megfogadott zenekart a falu két-három cigánybandájából fogadták. Nyolc-tíz tagja volt, két-három prímásból, kontrásból, egy-két bőgősből, klarinétosból és kürtösökből állt. Farsang idején a legények a fizetségén kívül minden zenésznek egy szán tűzifát vittek.

A mulatsággal végződő kaláka volt a bál folytatása, a legmegfelelőbb alkalom új nóták, figurák, táncok betanulására, elmélyítésére, az ismertek csiszolására. Ezzel magyarázható, hogy Vargyason a környező falvakhoz viszonyítva ma is elevebben él a tánc és a hangszeres zene hagyománya.

1972-ben a már jó ideje *kulákbálnak*, barbár szokásnak szidalmazott bált a betervezett TV-felvétel előtt, egy telefonon érkezett parancsra betiltották.